

*Кожесніков В. М., кандидат історичних наук,
доцент кафедри морально-психологічного
забезпечення, Академія сухопутних військ (м. Львів)*

ОРГАНІЗАЦІЯ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ХОДІ ЛЬВІВСЬКО-САНДОМИРСЬКОЇ ОПЕРАЦІЇ

У даній науковій роботі подається історичний аналіз значення морально-психологічного забезпечення Червоної Армії у Львівсько-Сандомирській операції 1944 р.

Ключові слова: збройні сили, застосування видів збройних сил і родів військ.

В даній науковій роботі представляється історичний аналіз значення морально-психологічного забезпечення Червоної Армії в Львівсько-Сандомирській операції.

Ключевые слова: морально-психологическое обеспечение, вооруженные силы, применения видов вооруженных сил и родов войск.

In this advanced study there is a historical analysis of value of the morally-psychological providing of Red Army in L'vovsko-sandomirskoy of operation.

Keywords: morally-psychological providing, military powers, applications of types of military powers and births of troops.

На сучасному етапі розвитку Збройних Сил України все більш зростає роль морального, духовного чинника у досягненні необхідного рівня бойової готовності військ, зміцненні військової дисципліни і правопорядку, підвищення якості бойового навчання. Останнім часом у пошуках найбільш ефективних шляхів морально-психологічної підготовки військовослужбовців ми все частіше звертаємося до досвіду якій накопичено у роки Великої Вітчизняної війни з цієї проблематики. Адже зусилля командирів і політпрацівників були зосереджені на зміцненні морального духу радянських воїнів, вихованні у них стійкості, відданості Батьківщині, готовності віддати життя в ім'я її свободи і розгрому ворога. Форми, методи, прийоми і способи роботи, щодо морально-психологічного гарту воїнів пройшли перевірку найжорстокішою війною ХХ століття. Їх дієвість і ефективність доведені на практиці.

Виходячи з актуальності проблеми ставиться за мету узагальнення історичного досвіду організації морально-психологічного забезпечення в ході Львівсько-Сандомирської операції. Цей досвід необхідно уважно вивчати та використовувати у своїй роботі з урахуванням сучасних умов розвитку суспільства, досягнень економіки, останніх досягнень науки і техніки.

Система морально-психологічного забезпечення бойової підготовки військ в Червоній Армії яскраво проявила себе при підготовці і проведенні Львівсько-

Сандомирської операції. У цій системі достатньо чітко можна виділити три напрями.

Перший напрямок охоплював питання, пов'язані з формуванням у особового складу моральних якостей та ідейної зрілості. Основу виховної роботи складало формування у воїнів переконаності в справедливому, визвольному характері Великої Вітчизняної війни. При цьому особливе місце відводилося вихованню у воїнів ненависті до противника, зміцненню патріотичної свідомості та прагненню розгромити ворога.

При підготовці Львівсько-Сандомирської операції була проведена величезна робота командирів і політпрацівників, щодо морально-психологічної підготовки військовослужбовців у частинах і з'єднаннях Першого Українського фронту. В наслідок втрат в попередніх боях партійні і комсомольські організації в деяких підрозділах розпалися тому особлива увага командування і політпрацівників була направлена на відновлення і зміцнення партійних і комсомольських організацій в ротах, ескадронах, батареях і ескадрильях, та підбір партторгів і комсоргів, агітаторів і редакторів бойових листків. У кожному роту, призначену для дії у складі передових батальйонів, було включено 4-5 членів партії, 5-7 кандидатів і 11-15 комсомольців. Це дозволило забезпечити високі морально-бойові якості особового складу передових батальйонів. Міцні партійні і комсомольські організації були створені в артилерійських і

мінометних батареях. Так у 33-ій артилерійській бригаді, наприклад, в кожній батареї налічувалося 30–45% комуністів і 35–50% комсомольців[5, с.50].

Проводилась роз'яснювальна робота серед безпартійних, в наслідок чого тисячі солдатів і офіцерів вступили в партійні і комсомольські організації. До 1 липня 1944 р. прошарок комуністів і комсомольців в загальновійськових арміях складав від 32 до 41%, а в танкових арміях від 50 до 75%. На початок операції у 2-ій повітряній армії (із загального складу понад 40 000 чоловік) було 20 286 комуністів і 12 220 комсомольців[5, с.50]. Парторганізації рот і батарей майже на 70% складались із знов прийнятих комуністів.

Серед різноманіття методів, форм і засобів впливу на свідомість і поведінку воїнів в бойовій обстановці особливе місце належало особистому прикладу командира, політпрацівника, комуніста, комсомольця. Вони завжди були попереду, на найвідповідальніших ділянках бою, словом і особистим прикладом надихали воїнів, першими піднімалися в атаку і вели за собою бійців[2, с.176]. Всього за роки війни в боях з німецько-фашистськими загарбниками загинули три мільйони комуністів з них 100 тис. кадрових політпрацівників.

З метою підвищення морально-психологічного потенціалу проводилась агітаційно-пропагандистська робота, завдання якої полягали в тому, щоб підготувати воїнів до вирішення складних бойових завдань. У своїй роботі політичний апарат, партійні і комсомольські організації спиралися на колектив агітаторів. Так, наприклад, в 60-ій армії було підготовлено 5266 агітаторів, з них 4115 були комуністами і комсомольцями[5, с.51].

У завершальний період підготовки до наступу велику роль відігравало читання в траншеях звернень Військових рад до бійців і командирів Червоної Армії. З метою мобілізації командирів, політпрацівників, комуністів і комсомольців на вирішення назрілих задач Військові ради в окремих випадках звертались до них з листами [6, с.325].

Для мобілізації особового складу широко використовували таку форму роботи, як мітинги і збори, присвячені найважливішим подіям в житті з'єднань і

частин. На цих заходах роз'яснювались цілі і завдання наступу, зачитувались звернення Військових рад фронту і армій до бійців і командирів, виступали кращі воїни та відзначались кращі підрозділи[3, с.161]. Так при проведенні мітингу, присвяченого другої річниці створення 7-го гвардійського танкового корпусу (5 червня 1944 р.) було вручено орден Червоного Прапора. Також на цих заходах були присутні представники трудових колективів тилу, що прибули для вручення літаків і танків, придбаних за власні заощадження. Ці мітинги сприяли створенню у всього особового складу бойового пориву, укріплювали волю, енергію і непохитну рішучість знищити ворога. Величезний мобілізуючий вплив на воїнів здійснює своєчасне представлення бійців і командирів до урядових нагород і вручення їх перед строем особового складу.

Значний вплив на психологію воїнів давала робота по вихованню вірності Бойовому Прапору. Працівники політвідділів, командири і їх заступники з політичної частини організовували проведення бесід за темою: "Гвардійський прапор", "Прапор - символ героїзму і честі полку", "Зберігати Бойовий Прапор як зіницю ока" тощо. В авіаційних частинах у дні активної бойової роботи вильоти на виконання завдання проводились при розгорнутому Прапорі полку. Кожен екіпаж, який проводжали у бойовий політ, у такій обстановці ніби набував другі крила і прагнув якомога краще виконати завдання. Найчастіше мітинги особового складу проводили біля розгорнутого Прапора полку [4, с.95].

Багатонаціональний склад Червоної Армії зумовлював необхідність проведення великої роботи по вихованню воїнів у дусі дружби і братерства народів, об'єднанню бійців різних національностей в єдину бойову сім'ю[1, с.378]. Це добре позначалось на моральному кліматі в підрозділах і частинах. У військових колективах не було гострих конфліктів на національному підґрунті. Воїни всіх національностей стійко захищали єдину для всіх Вітчизну – Радянський Союз, проявляючи при цьому мужність, відвагу і героїзм. Слід зазначити, що сформовані в союзних і автономних республіках підрозділи складались в значній мірі з представників корінних національностей. Всього за роки війни було

створене і направлено в армію понад 80 національних дивізій і окремих бригад.

Другий напрямок морально-психологічного забезпечення включав комплекс заходів, пов'язаних з формуванням і розвитком у воїнів професійно-бойових якостей, а саме виховання у особового складу мужності, відваги, героїзму, хоробрості, емоційно-вольової стійкості, здатності діяти в екстремальних умовах, дисциплінованості і старанності, вірності військовому обов'язку, прагнення до оволодіння військовою справою.

Політоргани, партійні і комсомольські організації в підготовчий період всю партійно-політичну роботу підпорядковували завданням підвищення боєготовності військ. Вони надавали допомогу командирам в проведенні бойової підготовки у підрозділах. Командири і політоргани частин і з'єднань кожного роду військ узагальнювали досвід застосування бойової техніки в бою, доводили його до всього особового складу. Велике значення для підвищення боєздатності танкових частин фронту мали тактико-технічні конференції водійського складу, на яких кращі механіки ділилися досвідом високої майстерності водіння танків[1, с.381]. У стрілецьких частинах для молодого поповнення проводився показ озброєння з демонстрацією тактико-технічних можливостей артилерійських гармат і танків.

Особлива роль в морально-психологічному забезпеченні належала друку. У фронтовій, армійських, а також дивізійних газетах публікувалися статті і нотатки, що висвітлювали бойовий досвід частин і з'єднань, популяризація бойових подвигів особового складу і інші матеріали. У підвищенні бойової майстерності особового складу всіх родів військ велику допомогу надавали пам'ятки і бойові листки, в яких в популярній формі розповідалося про бойові можливості основних видів зброї, способи організації взаємодії, роз'яснювалися деякі положення бойових статутів.

Третій напрямок морально-психологічного забезпечення – це спецпропаганда на війська та населення фашистської Німеччини. Вона проводилась з метою підірвати їх морально-бойовий дух, зламати волю до опору. Ця робота організовувалась і проводилась органами

спецпропаганди, що входили до складу органів з політичної роботи, в тісній взаємодії з командирами і штабами всіх ступенів.

Найбільш поширеними формами морально-психологічної впливу на війська і населення противника в роки війни були листівки, різні види газет, брошур, плакатів, журналів, окопні гучномовні установки, радіопропаганда, наочна агітація і ін. Також застосовували таку форму впливу як звільнення військовополоненого. Його відпускали в свій підрозділ з пропагандистською метою. Слід зазначити, що різноманітні методи і форми морально-психологічного впливу на війська і населення фашистської Німеччини давали максимальний результат тоді, коли вони поєднувались з активними наступальними діями Червоної Армії.

В ході наступу війська фронту належало перейти державний кордон з Польщею. Політоргани, партійні і комсомольські організації проводили велику роз'яснювальну роботу і виховували у всього особового складу високу дисциплінованість, пошану до місцевого населення, уміння не тільки успішно вирішувати поставлені бойові завдання, але і бути пристрасними агітаторами і пропагандистами політики Радянського уряду і Комуністичної партії. Тому в бесідах, лекціях і доповідях широко роз'яснювалась визвольна місія Червоної Армії і її інтернаціональний обов'язок. В цей же час серед місцевого населення проводилася робота, направлена на роз'яснення радянської національної політики і показ величезній ролі Червоної Армії в боротьбі з фашизмом[5, с.51].

Досвід морально-психологічного забезпечення військ, накопичений під час проведення Львівсько-Сандомирської операції, має величезне значення для організації цієї роботи в сучасних умовах.

По-перше, проведення цієї операції переконливо підтвердила вирішальне значення морально-психологічного підготовки військ в досягненні перемоги. Недооцінка морально-психологічного забезпечення військ, як і не відповідні реаліям ідеологічні установки на швидку і легку перемогу вже приводили до суттєвих наслідків, а саме до людських і територіальних втрат.

По-друге, досвід показує, що необхідна висока організованість в роботі всіх виховних структур. Тому важливо, щоб сьогодні в армії керівництво морально-психологічним забезпеченням було централізоване. Головну роль повинні відігравати фахівці-професіонали з ґрунтовною теоретичною підготовкою і практичним досвідом.

По-третє, ефективність морально-психологічного забезпечення в бойовій обстановці залежить від правильного визначення його змісту, вибору головної ідеї, навколо якої повинна будуватися вся виховна робота. Основним мотивом, що спонукає військовослужбовців чесно і сумлінно виконувати свій військовий обов'язок, може бути тільки глибоке усвідомлення ними праведності справи, якій вони служать.

По-четверте, формування у особового складу високих моральних якостей тільки тоді дасть позитивні результати, коли воно поєднуватиметься з високим психологічним гартом і бойовою виучкою воїнів. Мало бути ідейно переконаним, розуміти цілі і завдання війни, треба ще в досконалому володіти зброєю і бойовою технікою, бути психологічно стійким, не втрачатися в найскладнішій і не безпечнішій для життя обстановці.

По-п'яте, досвід проведення Львівсько-Сандомирської операції показав, що морально-психологічний стан військ

залежить не тільки від активної і цілеспрямованої роботи командирів, штабів, виховних структур, але і від політико-морального стану всього суспільства, від ступеня підтримки армії народом, упевненості людей в тому, що війська, ведуть справедливую війну. Саме таке відношення суспільства, всього радянського народу до Збройних Сил було характерним для того часу. Народ духовно надихав армію, забезпечував зброєю і бойовою технікою, з гордістю направляв в її ряди своїх синів і дочок.

При вивченні досвіду морально-психологічного забезпечення бойової підготовки військ і його використанні в практичній роботі у військах необхідно чітко бачити серйозні недоліки і упущення, що привели до великих людських втрат. Не можна сліпо копіювати форми і способи роботи з особовим складом і керуватися тільки ним, адже війни сьогоднішнього дня принципово інші за своєю суттю і змістом, по напрямках, формах і методах морально-психологічного забезпечення. Вивчення досвіду морально-психологічного забезпечення в бойовій обстановці, його критичне осмислення і творче використання в сучасних умовах сприятимуть ефективнішому вирішенню завдань формування у воїнів високих духовно-етичних, психологічних і бойових якостей, необхідних для захисту Вітчизни.

Література

1. Важнейшие операции великой отечественной войны 1941 – 1945 гг.: Сборник статей /под редакцией П.А.Жилина – М.: Воениздат, 1956. – 623 с.
2. Голиков С. Выдающиеся победы Советской Армии в Великой Отечественной войне / С. Голиков. – Ленинград, Госполитиздат, 1954. – 310 с.
3. Конев Н.И. Записки командующего фронтом / Н.И. Конев. – М.:ОЛМА-ПРЕС Звездный мир, 2003. – 607с.: ил. (Военные мемуары)
4. Маликов В.Г. Партийно-политическая работа в Военно-Воздушных Силах на фронтах Великой Отечественной войны (1941-1945 гг.). - М.: ВПА им.Ленина, 1984. -180 с.
5. Полушкин М.А. На сандомирском направлении. Львовско-Сандомирская операция (июль – август 1944 г.) / М.А Полушкин. – М., Военное издательство, 1969. – 176 с.
6. Партийно-политическая работа в Советских Вооруженных Силах в годы Великой Отечественной войны. - М.: Воениздат, 1963. 528 с.